

EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (1)*

*Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*

*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîne alâ külli
hâlin ve fî külli hîn... Hamden kesîran
tayyiben mübâreken fîh... Kemâ yenbağî li-
celâli vechihî ve li-azîmi sultânih.. Ve's-salâtü
ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn,
muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahibihî
ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'l-cezâ...
Emmâ ba'd!..*

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Şu mübarek, sevimli, rûhânî semtte ve şu
güzel binada, güzel bir kitap olan *Tabakâtü's-
Süfiyye*'yi okuyoruz. Sıra okuduğumuz eserin 67.
sayfasında, *Ebû Yezîd el-Bistâmî Hazretleri*'ne
geldi. Bugün onu okumağa başlayacağız.

Bunu okumağa başlamazdan önce, evvelâ
ve hâssaten Peygamber SAS Efendimiz'in
ruh-i pâkine hediye olsun diye; ve sonra
cümle enbiyâ ve mürselînin ve Peygamber
Efendimiz'in mübarek ashabının, Aşere-i
Mübeşşere'nin, Ezvâc-ı Tâhirât vâlidelerimizin,
evlâd-ı Rasûlüllah ve sâdât ve meşâyih-ı
turûk-ı aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i
Murtazâ'dan Hocamız Muhammed Zâhid-i
Bursevî'ye kadar silsilelerimizden güzeran
eylemiş olan cümle mürşidlerimizin, evliyâullah
büyüklerimizin, din büyüklerimizin;

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle
çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Şu makamın sahibi Mustafa Selâmî Efendi Hazretleri'nin; hassaten bu beldeye ismini vermiş olan, mihmandâr-ı Peygamberî Ebû Eyyûb el-Ensârî Efendimiz Hazretleri'nin, ve sâir İstanbul'da medfun bulunan sahabe-i kirâmın –*rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn*– ve Beykoz'da makamı bulunan Yûşâ AS ve sâir enbiyâ ve mürselîn ve evliyâullah u mukarrabînin ruhlarına;

Uzaktan yakından şuraya muhabbetle toplanıp gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün sevdiklerinin, yakınlarının, geçmişlerinin, ecdâd ü ceddât, akrabâ ü taallûkât, ahbâb ü yârânlarının ruhlarına;

Ahirete göçmüş olan ihvânımızın, bölgemizde medfun bulunan mübarek insanların, ve sâir mü'minîn ü mü'minâtın, ve müslimîn ü müslimâtın da cümlesinin ruhlarına bizlerden birer hediye-i Kur'aniyye olsun ve bu hediye-i Kur'aniyye münasebetiyle Rabbimiz cümlesinin mükâfâtlarını ziyade eylesin, mânevî ikrâmât ile cümlesine ikram eylesin, dereceleri yüksek olsun, kabirleri nur dolsun, ruhları şâd olsun diye;

Biz yaşayan müslümanlar da Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, netice itibariyle Rabbimizin huzuruna sevdiği ve razı olduğu kullar olarak varalım, cennetiyle, cemâliyle müşerref olalım, selâmına erelim, cemâlini görelim diye, bir Fatiha üç İhlâs- ı Şerif okuyup, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Ebû Yezîd el-Bistâmî Hakkında Bilgi

أَبُو يَزِيدِ الْبِسْطَامِيِّ وَمِنْهُمْ أَبُو يَزِيدُ طَيْفُورُ بْنُ
عَيْسَى بْنِ سَرُوشَانَ وَكَانَ جَدُّهُ سَرُوشَانُ هَذَا
مَجُوسِيًّا فَأَسْلَمَ وَهُمْ ثَلَاثَةٌ إِخْوَةٌ أَدَمٌ وَطَيْفُورٌ
وَعَلِيُّ وَكُلُّهُمْ كَانُوا زُهَادًا عَبَادًا أَرْبَابَ أَحْوَالٍ
وَهُوَ مِنْ أَهْلِ بِسْطَامٍ

(Ebû yezîd, el-bistâmî)

(Ve minhüm ebû yezîde) “Onlardan biridir, onlardandır...” Yâni onlardan dediği kim?.. “Şu kitapta ismi yâd edilecek olan mübarek şeyhlerden, mürşidlerden, evliyaullahtan birisi de Ebû Yezîd’dir.” Ebû, Arapça’da babası demek. Yezîd de fazl u kemâli ziyâde demek; arttıkça artan demek. Fiil vezninde olduğu için, zâde- yezîdü-ziyâdeten fiiline benzediğinden, fiil sîgası olduğundan gayr- i münsarîf bir kelimedir.

Türkçe’de de fiil sîgasından isimler oluyor. Meselâ çocuk doğuyor, adını Yaşar koyuyoruz. Yaşar, yâni bir fiil sîgası. Yaşarım-yaşarsın-yaşar, yaşarız-yaşarsınız-yaşarlar... İşte Araplar böyle fiil sîgasını isim olarak koyarlarsa, o zaman gayr-i münsarîf olur, yâni sonu cer ve tenvin kabul etmez. Onun için, (ebû yezîde) diyoruz, (yezîdin) diyemiyoruz.

Zeyd olsaydı adı, o zaman (ebû zeydin) diyebilirdik ama, bu gayr-i münsarif olduğu için, memnûun mine's-sarf olduğundan, (ebû yezîde) diyoruz.

Tabii, el-Bistâmî de nisbesidir. Ona bağlanırken (ebû yezîde'l- bistâmî) deniliyor. Ya duracağız, (ebû yezîd, el-bistâmî) diyeceğiz; veya bağladığımız zaman (ebû yezîde'l-bistâmî) diye bağlayacağız.

بِسْطَامٍ بِالْكَسْرِ ثُمَّ السُّكُونِ بِلُدَّةٍ كَبِيرَةٍ بِقَوْمِسَ
عَلَى جَادَّةِ الطَّرِيقِ إِلَى نَيْسَابُورٍ بَعْدَ دَمْغَانَ
بِمَرْحَلَتَيْنِ فُتِحَتْ مَعَ الرَّيِّ وَقَوْمِسَ عَلَى يَدِ نَعِيمِ
بْنِ مُقْرِنٍ فِي عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ سَنَةَ
تِسْعَ عَشْرَةَ أَوْ ثَمَانِي عَشْرَةَ وَفُتِحَتْ صُلْحًا

(Bistâm) başlıkta geçiyor. (Bi'l-kesri sümme's-sükûn) demiş aşağıda. Yâni be harfi esreli, sin harfi cezimli demek. (Bistâm) diye okunacak. Yâni bazısı (Bestam) okuyor, doğrusu Bistâm.

(Beldetün kebîretün bi-kûmis) “Kûmis denilen yerde, büyük bir şehirdir. (Alâ caddeti't-tarîkı ilâ neysâbûr) Nişapur'a giden büyük kervan yolu üzerinde, büyük bir şehirdir. (Ba'de damgân, bi- merhaleteyn) Damgan şehrinden iki menzil daha ötesidir.”

Tabii, eskiler mesafeleri menzille sayarlardı. Yâni bir kervan bütün gün gidip gidip, bir yerde

konaklıyor. Ertesi gün gidip gidip, bir daha konaklıyor... Her konakladığı yere bir menzil diyorlar, bir günlük mesafe. Umumiyetle bu otuz küsür kilometredir; otuz beş- otuz altı kilometre bir mesafedir bir menzil. Buna *fersah da derler, ferseng de derler Farsça...*

Demek ki, Damgan şehrinden iki menzil ötede demek, iki gece konaklayarak gidilen yer demek. Kervana katıldı mı bir insan, iki gece yatacak, ondan sonra gidecek demek ama, mesafe de nihayet buradan Körfez kasabası kadar. Yâni İzmit bile değil. Ancak yürüyebiliyorlar, o kadar. Hatta bir günde o kadar yürüyemiyorlar da, iki günde ancak o kadar mesafeyi alıyorlar.

(Fütihat mea'r-reyyi ve kûmis) "Müslümanlar tarafından, Rey ve Kûmis şehriyle beraber aynı zamanda fethedilmiş." Rey neresiydi? Bu günkü Tahran'a yakın bir mıntıka orası, yâni Tahran'ın kenar mahallesi filan gibi diyebiliriz. Rey şehrinin nisbesi nasıl gelir? Yâni Reyli nasıl diyeceğiz?.. Râzî geliyor. Hiç tahmin etmeyeceğiniz bir şekilde... Fahreddin Rey şehrendendi, Fahreddin er-Râzî diyoruz. Bu Râzî, hani senden hoşnut ve razıyım mânâsına olan o râzî kelimesi değil. Bu Râzî, Rey şehirli demek, keskin ze ile yazılır. Fahreddin-i Râzî. Bazıları bunu bilmez, bir de bilgiçlik taslar; Fahreddin-i Râdî filan der, böyle dad harfi çıkartmağa kalkar. Halbuki dad'la filan ilgisi yok.

Demek ki Araplar, müslüman ecdâdımız, müslüman nesiller, Peygamber Efendimiz'den sonra bu Horasan'ı fethederken, Rey şehrini,

Tahran'ın olduğu yeri ve Kùmis'i ve bu Bistàm'ı aynı zamanlarda aşağı yukarı fethetmişler.

(Alâ yedi naîmi'bnim ukrîn) Hareke yok tabii çeşitli şekillerde okunabilir, (naîm) okunabilir, (nuaym) okunabilir. (Mukrin) de (mukarrin) filan okunabilir. İsimlerin nasıl okunduğunu, kolay kolay da tahmin etmek mümkün değildir. En iyisi, iyi bir Arap ansiklopedisine bakmaktır, eski veya yeni bir ansiklopediye; orada güzelce hareketler. Çünkü hiç belli olmaz. Senin tahmin etmeyeceğin bir şekilde, okunması karşına gelebilir. Bakmak lâzım!

b. Tebliğ Çalışmalarının Önemi

(Fî ahdi umere'bni'l-hattâb) Kimin zamanında fethedilmiş? Hazret-i Ömer ibni'l-Hattâb zamanında demek ki. Zaten Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz iki sene halife olarak kaldı, vefat eyledi. Arkasından Hazret-i Ömer halife oldu. Onun zamanında buraları hemen fetholunmuş.

Çünkü o zamanın mübarekleri, başlıca vazifeleri İslâm'ahizmettir diye düşünüyordı. Bizim gibi böyle miskin, durgun, gevşek, rahata dalmış, dünya zevkini almış, kolunu kıpırdatmayan insanlar değillerdi. şimdi sahabe-i kirâm Türkiye'de olmuş olsaydı, ne Sırbistan kalırdı ne Ermenistan... Ama bizim gibi uyuşuk insanlar dolayısıyla, meydanı boş bulunca, bir zaman aslanların cevlân eylediği sahralarda, şimdi total tilkiler dolaşıyor.

(Senete tis'i aşrete ev semâniye aşrete) Yâni, Hicret'ten 19 veya 18 sene sonra, Hicretin 18. veya 19. senesinde fethedilmiş buraları ki, nerede Medine-i Münevvere, nerede Nişâpur, nerede Bistâm, nerede bu Damgan veya Tahran... Yâni muazzam bir sür'atle fethetmişler. Tabii bu fetihde, bir: Mücahidlerin iman kuvveti var... İki: Mücahidlerin temsil ettiği fikir hak fikir olduğundan, karşı tarafın hakkı kabul etmedeki gösterdiği kolaylık var... İkisi de rol oynuyor.

Şimdi bugün düşünüyorum ki; biz de çok sağlam müslümanlar olsak, çok halis muhlis müslümanlar olsak, Amerika'ya gidip, Avrupa'ya gidip, pek çok kimseleri müslüman edebiliriz. Mümkün.

Güzel bir hikâye anlattılar, ama olmuş hikâye... Hem de bizim Ömer Ziyâeddin Hocamız Hazretleri'nin oğlu –bugün de sempozyumda vardı, çok da güzel bir konuşma yaptı– Prof. Yusuf Ziya Binatlı... O sempozyumu tavsiye ederim. Ahmed-i Yesevî Hazretleri'nin sempozyumu. Çemberlitaş'ta Fırat Kültür Merkezi'nde... Yarın da olacak 10'dan saat 4'e kadar, inşâallah. Çok şâhane konuşmalar olacak yarın da inşâallah. Orada da bulunun!

Bu Yusuf Ziya Binatlı, bizim tekkenin silsilesinden Ömer Ziyâeddin Efendi Hazretleri'nin mahdumu. Kendisi de hafız, profesör, hukukçu, işletmecî filan yâni. Mâşâallah!.. Diyarbakır'da hakimken, tamamen Allah'ı, peygamberi, Kur'an'ı, dini, imanı reddeden, kabul etmeyen,

(şâribü'l-leyli ve'n-nehâr) “gece gündüz içen” bir hakim arkadaşı varmış orada... Tabii bu da mü'min bir kimse olarak, onun doğru yola gelmesi için gayret edermiş, çalışmış.

Fakat ötekisi gece gündüz içen münkir bir insan, yâni mü'min değil. Çünkü hiç bir şeyi kabul etmiyor. Müslüman falan değil, İslâm'dan çıkmış bir insan... Fakat bu da onu doğru yola çekmek için elinden geldiğince uğraşmış. Yalvarmış zaman zaman, ötekisi kaçarmış, yan çizermiş, alay edermiş filan...

Bir gün ona demiş ki:

“—Sen altmış yaşında bir insansın, hiç bir gün namaza gidip de alnın secdeye vardı mı?

“—Hayır, varmadı.”

“—Pekiyi, yarın musalla taşına seni koydukları zaman, ‘Bu şahsı nasıl bilirsiniz? bu imanlı bir kimse miydi, dinine bağlı mıydı?’ diye imam sorduğu zaman ne diyeceğiz? Gel bir defa alnın secdeye gitsin de, senin hakkında hüsnü şehadette bulunalım!” demiş.

Bana başkası anlattı da çok hoşuma gitti, onun için size anlatıyorum.

O da demiş ki:

“—Bana bir şişe Yeni Rakı alırsan, gelirim!”

Yâni ben camiye geleceğim, sen de bana rakı alacaksın...” Yusuf Ziya Bey savcı, tek camiye gelsin diye,

“—Tamam, alacağım!” demiş. O da:

“—Tamam, geliyorum.” demiş.

Yusuf Ziya Bey hocalara, hafızlara haber göndermiş, demiş ki: “—Mühim bir şahsı getireceğim camiye, aman çok tatlı ezan

okuyan bir müezzin bulun bu cuma... Aman ne olur, çok güzel vaaz veren bir vaiz bulunsun camide... Aman, çok güzel hutbe okunsun... Aman, imam şöyle olsun, vaiz böyle olsun, hatip böyle olsun... Bir imansız getiriyorum camiye, o kadar güzel okuyun ki, bu adam imana gelsin!” diye çok tembihlemiş.

Hocalar da anlayış göstermişler:

“—Tamam, meraklanma hakim bey!” filan demişler.

Hakikaten çok güzel ezanlar okunmuş, çok güzel vaaz verilmiş, çok güzel hutbe okunmuş ve kılmışlar namazı, çıkmışlar; tıs yok...

Biraz yürümüşler, hiç konuşma yok... Biraz daha yürümüşler, bir şey yok...

Yusuf Ziya Bey ses çıkartmıyormuş ki, yâni ötekisi bakalım neler duydu, neler hissetti, ne diyecek yâni. “Çok beğendim, haksızmışım, tevbe yâ Rabbi!” mi diyecek, ne diyecek filan... Böyle üç-dört dakika yürümüşler yan yana hiç ses çıkartmadan. Ondan sonra belli bir noktaya gelince, demiş ki:

“—Hani sen bana rakı alacaktın ya, rakımı alsana!” O da demiş ki:

“—Sen evvelâ şu kalbini bana bir anlat, kalbinde ne var?” Öbürü cevap vermiş:

“—Kalbimde bir şey yok da, dizlerimde var, belimde var... Yak kalk, yat kalk, öldüm yâhu!” demiş.

Tabii çok üzölmüş, başından aşağıya kaynar sular dökölmüş gibi olmuş. Yâni ben buna bu kadar hutbe dinlettirdim, vaaz dinlettirdim, Cuma namazı kıldırdım, gene huylu huyundan vazgeçmedi.” diye. Ama söz verdiği için rakıyı da almış.

Almış ama, duyulmuş bu şehirde... Diyarbakır müftüsü bastonuyla gelmiş, demiş ki:

“—Sen nasıl olur da böyle bir şâribü’l-leyli ve’n-nehâr, Allah’ı, peygamberi inkâr eden bir herif-i nâşerife böyle rakı alırsın?.. Ne biçim müslümansın sen utanmıyor musun? Bir de şeyh çocuğu olacaksın...” filan demiş.

Yusuf Ziya Bey cevap vermiş:

“—Evet, aldım!” demiş.

Sonra sormuş:

“—Müftü efendi, ben bu adamın alnını secdeye getirdim mi, getirdim. Onun kulaklarına Kur’an sesini duyurdum mu, duyurdum. Elini açıp dua ettirdim mi, ettirdim. Bunun bir sevabı var mı?”

Müftü Efendi:

“—Elbette var...” demiş.

“—Rakı almanın da bir günahı var mı?”

“—O da var...”

“—Yâhu Müftü Efendi, bırak şimdi bakkallığı... Sevabı mı ağır, günahı mı ağır Cenâb-ı Hak bilir.” deyince, Müftü efendi şöyle bir düşünmüş:

“—Haklısın evlât! Cenab-ı Hak takdir eder onu, Allah günahını affetsin!” demiş.

O da:

“—Âmîn, inşaallah affeder.” demiş.

Tabii bu da çok üzülmüş. Tabii bir taraftan işin olmadığına üzülür insan, yâni adam ıslah olmadı. Bir taraftan da, söz verdim diye adama içki ısmarladı, ona da üzülür tabii. Çok üzülmüş.

Neyse aradan yıllar geçmiş, ayrılmışlar birbirlerinden artık, seneler geçmiş. Bir gün İstanbul’da Beyazıt Camii’nin önünde karşılaşmışlar:

“—Ooo! Yusuf bey, nasılsın?..” bilmem ne... “—Ooo! Hakim Bey, nasılsın? İyi misin?”

Merhabalaşmışlar filan.

“—Yâhu ben seni çok merak ediyorum, özledim. Şu bizim aşağıda bir kıraathanemiz, kahvehanemiz var, oturur orada sohbet ederiz, gel gidelim!”

“—Nerede?..”

“—Falanca şeyin altında...”

“—Tamam, sen git, ben geliyorum.” demiş.

“—Yok, ben seni yıllar yılı bulamadım, şimdi buldum, bir daha elden kaçırmam, beraber gidelim!”

“—Yok, benim bir işim var. Sen git, ondan sonra ben gelirim.” demiş:

“—Bırakmam! Nerede işin varsa beraber gidelim ama, senden ayrılmayayım. Ondan sonra, öbür tarafa da beraber gidelim.”

“—Yok ya, sen git!”

“—Yok, ille seninle olacağım.” filan... “—Nedir işin? Nereye gideceksin?”

Söylemek istemiyor, albay söylemek istemiyor. Nihayet çok tazyik karşısında ağzından baklayı çıkartmış, demiş ki:

“—Ezan okundu ya, namazı kılayım da öyle geleyim!” demiş.

Yâni utanıyor; ona namaz kıldığını belli etmeden kendisi gizli kılıp gitmek istiyor.

Sonra boynuna sarılmış, başlamış ağlamaya...

“—Hani sen bir şişe rakıyla beni camiye götürmüştün ya, oradan çıktıktan sonra ben düşündüm. ‘Bu kadar insan aptal, idraksiz, zamanını boşa harcıyor da bir ben mi akıllıyım? Bunların içinde hiç akıllısı yok mu? Dur şunu bir inceleyeyim!’ dedim. Başladım araştırmaya, kitaplar okumaya...” demiş.

Dinleri incelemiş, Kur’an’ı okumuş, hadisleri okumuş. Sonra hacca gitmiş, tevbekâr olmuş. Yâni, Allah neden sonra kalbine bir yumuşaklık veriyor muhterem kardeşlerim!

Hiç bir tohum boşa gitmiyor. Allah’ın lütfu çok... Küçücük bir tohum, şu kadarcık bir şey, atıyorsun yere, kocaman bir bitki oluyor, bazen ağaç oluyor.

Düşünün ki, incirin çekirdeği ne kadardır, toplu iğne başı gibidir, koca incir ağacı oluyor. Allah'ın lütfu o kadar çok ki, bir tohuma neler veriyor.

Onun için, müslümanın İslâm'ı yaymak için bu çalışmayı yapması lâzım! Bu irşâd tohumlarını, bu nasihat tohumlarını, bu tebliğ çalışmalarını, bu i'lây-ı kelimetullah çalışmalarını yılmadan yapmak lâzım! Yılmamak lâzım, ümitsizliğe de düşmemek lâzım! Çünkü, tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkanıdır. Münkirler bile sonunda işin mahiyetini anlayıp, sonunda imana geliyorlar, gelirler. Tabii nasibi yoksa, Allah nasib etmiyorsa, mahrum ölebilir. Ama gelebilir de... Yâni, çalışmak lâzım!

Onun için bak 18. yılda, o imkânsızlıklar içinde o muazzam mesafeler fethediliyor. Şimdi şuraya bir harita assak da, Medine-i Münevvere, Suudî Arabistan neresi, bu bahis konusu Bistâm şehri nerede, Nişâpur nerede; şöyle bir göstersek de, mesafenin büyüklüğünü şöyle bir anlasanız.

Onun için, onların çalışmaları, bu isimler, bu tarihler, bu konuşmalar bize birer ibret olsun! Allah bize Allah'ın dinini yayma konusunda şevk ve gayret versin... Biz de böyle güzel çalışmalar yapalım!

c. Ebû Yezîd el-Bistâmî Hz.nin Ailesi

وَمِنْهُمْ أَبُو يَزِيدَ طَيْفُورُ بْنُ عَيْسَى بْنِ سَرُوشَانَ
وَكَانَ جَدُّهُ سَرُوشَانَ هَذَا مَجُوسِيًّا فَأَسْلَمَ

(Minhüm ebû yezîde tayfûru'bnü îse'bni serûşân) İşte bu evliyâullahtan, sâlihlerden, sûfiyye tâifesinden birisi de Ebû Yezîd Tayfûr ibn-i İlsâ ibn-i Serûşân'dır. Demek ki kendisinin nisbesi Bistâmî, Bistâmlı demek. Ebû Yezîd künyesi, Yezîd'in babası demek; belki oğlu öyle olduğundan, yahut da fazl u kemâli ziyâde olduğundan Ebû Yezîd denmiş olabilir. Künyesi Ebû Yezîd... Bu Ebû Yezîd'in ismi Tayfûr, babasının ismi İlsâ, dedesinin ismi de Serûşân... Tayfur ibn-i İlsâ ibn-i Serûşân,

Şimdi, Ebû Yezîd, Farsça'da ebû kelimelerinin e'leri düşer.

Hani bizde Beşiktaş diyecek yerde, Beştaş gittim diyoruz ya. Beşiktaş, Beştaş gibi oluyor yâni. Ahmed diyecek yerde, Amed diyoruz, ha harfi düşüyor... Onun gibi. Ebû'nun e'si düşer, bû Yezîd veya bâ Yezîd kalır. Yâni bu Beyazıt Camii filan diyoruz ya biz, o da Ebâ Yezîd'dir yâni, Ebû Yezîd, Ebâ Yezîd, Ebî Yezîd, hepsi olabilir. Cümledeki yerine göre, i'rabdaki şekline göre bu değişebilir. E'si düştü mü, demek ki Bâyezîd ne demekmiş? Beyazıt Camii var, Sultan Bayezid var, Ebû Yezîd demek yâni. İsim aynı, fakat e'si düşmüş. Bu da hatırınızda kalsın.

Kendisinin adı Tayfûr, babasının adı İlsâ, dedesinin adı Serûşân. (Ve kâne ceddühû serûşân, hâzâ mecûsiyyen feesleme) "İşte bu dedesi Serûşân mecûsî idi, müslüman oldu." Dedeleri mecûsî idi.

Mecûsî ne demek? İranlıların bir dini var, bu dinde Yezdân ve Ehrimen adında iki tanrıya inanıyorlar. Düalist, yâni ikili, iyilik tanrısı-

kötülük tanrısı, nur tanrısı-ateş tanrısı, aydınlık tanrısı- karanlık tanrısı gibi –hâşâ sümme hâşâ– bir inanç var. Onun için onlar güneşe, ateşe saygı gösteriyorlar, tapıyorlar. Ateşe tapıcılar yâni.

Dikkat ederseniz, İran İran olmuş da, hâlâ bayraklarından güneş gitmemişti. Şah zamanındaki bayraklarında bir aslan, elinde bir kılıç, bir de güneş resmi vardı. Güneş onların güya nur tanrısını temsil ediyordu; hâşâ sümme hâşâ!.. İşte bu inançta olan, ateşe, güneşe tapan o kavme Mecûs deniliyor. Oradan bir kişi olunca Mecûsî deniliyor.

(Ve kâne ceddühû serûşânü hâzâ mecûsiyyen)
“İşte bu Ebû Yezîd’in dedesi Serûşân Mecûsî idi, (feesleme) İslâm oldu, İslâm’a girdi.”

وَهُمْ ثَلَاثَةٌ إِخْوَةٌ أَدَمٌ وَطَيْفُورٌ وَعَلِيٌّ وَكُلُّهُمْ كَانُوا
زُهَادًا عَبَادًا أَرْبَابَ أَخْوَالٍ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ
بِسْطَامِ

(Ve hüm selâsetü ihveh) “Bunlar üç kardeş idi.”

Kimler?.. Üç kardeş olan kimler sizce?..

“–Dedesi.”

Dedesi anlaşılıyor değil mi?.. Değil! Ebû Yezîd üç kardeşti. Şimdi okuyunca anlayacaksınız.

(Âdemü ve tayfûru ve aliyyün) “Adem, Tayfur ve Ali. Üç kardeşin ismi böyleydi.

[–Şu camları, kapıları biraz açıp havalandırın da, içerisi böyle çok nemli olup da, bir de zikre başlayınca, burada herkes havasızlık çekmesin!]

d. Dünya Sevgisi ve Zühd

(Ve küllühüm kânû zühhâden) Bunların hepsi zâhidler idiler.” Zühhâd ne demek? Zâhid kelimesinin çoğulu zühhâd geliyor. Kâfir kelimesinin çoğulu küffâr geliyor, sakın kelimesinin çoğulu sükkân geliyor. Başka?..

“–Kâtib...”

Kâtib, küttâb geliyor filan... Evet, Arapçada ism-i fâilin cem-i mükesserlerinden birisi de böyle fu'al vezninde gelir.

Zâhid ne demek?.. Zühd sahibi demek. Zühd ne demek?.. Bir şeye karşı ilgi duymayan, bir şeye önem vermeyen demek... Yâni, zâhidler dünyaya aldırıyorlardı, önem vermiyorlardı; paraya pula, mevkîye makama kulak asmıyorlardı, rağbet etmiyorlardı. Onun için zâhid demek, dünyaya meyletmeyen, dünya sevgisi içinde olmayan mânâsına. Evliyaullahın çoğunda mevcut olan bir sıfat bu, hepsinde var...

Dünya ne? Ahmed ibn-i Hanbel RA, Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğu naklediyor:¹

الدُّنْيَا دَارٌ مِّنْ لَا دَارَ لَهُ وَمَالٌ مِّنْ لَا مَالَ لَهُ وَلَهَا
يَجْمَعُ مَن لَّا عَقْلَ لَهُ

(حم. هب. الشيرازى فى الألقاب عن عائشة؛ ش. هب. عن ابن مسعود)

¹ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.71, no:24464; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.375, no:10638; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.230, no:3109; Hz. Aişe RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.243, no:35707; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.375, no:10637; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.161; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXII, s.473; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

RE. 208/1 (*Ed-dünyâ dârun men lâ dâre lehû*) “Dünya evi olmayanların evidir, yurdu olmayanların yurdudur.” Mü’minin yeri değildir. Mü’minin yurdu cennettir, ahirettir. Ahirette yeri, cennette yeri olmayanların yeridir dünya.

(*Ve mâlün men lâ mâle lehû*) “Ahirette sevabı, elinde kazancı olmayanların malıdır dünya.” Burada bırakıp gidecekler. Ahirette tamamen yoksul, fakir kalacaklar. (*Ve lehâ yecmau men lâ akle lehû*) “İşte bu dünyaya da aklı olmayanlar toplanırlar, onları elde edeceğiz diye çarpışır, vuruşur, uğraşır, ömürlerini geçirirler günahlarla... Elde ettikleri de kendilerine kalmaz. Ahirette de kendilerine fayda vermez, ölüp giderler.”

*Onun için dünya mü’mine zindan olur:*²

Mecmaü’z-Zevâid, c.X, s.515, no:18078; *Kenzü’l-Ummâl*, c.III, s.344, no:6086; *Keşfü’l-Hafâ*, c.II, s.296, no:1315; *Câmiu’l-Ehâdis*, c.XIII, s.8, no:12430.

² Müslim, *Sahîh*, c.XIV, s.205, no:5256; Tirmizî, *Sünen*, c.VIII, s.306, no:2246; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.137, no:4103; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.323, no:8272; Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.VII, s.237; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.463, no:687; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.VII, s.148, no:9797; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, c.XI, s.351, no:6465; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.425, no:8298; Beyhakî, *Âdâb*, c.III, s.6, no:727; Ebû Hüreyre RA’dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.699, no:6545; Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.VI, s.236, no:6087; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.27, no:5645; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.385, no:2498; Selman RA’dan.

Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.IX, s.65, no:9136; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.262, no:6108; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.I, s.118; Ebû Nuaym, *Ahbâr-ı İsfahan*, c.V, s.80, no:1304; Abdullah ibn-i Ömer RA’dan. Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.IX, s.150, no:9385; Enes ibn-i Mâlik RA’dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.355, no:35867; Abdullah ibn-i Amr RA’dan.

الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ

(حم. م. ت. ه. ح. ب. عن أبي هريرة؛ طب. ك. هب عن سلمان؛ البزار عن ابن عمر)

RE. 207/18 (*Ed-dünyâ sicnü'l-mü'mini ve cennetü'l-kâfir*) “Dünya mü'minin zindanıdır, kâfirin cennetidir.”

Mü'min dünyadan kurtulduğu zaman, zindandan çıkmış gibi, öbür âleme bayram ederek gidecek. Kâfirin de cennetidir; işte gördüğü, göreceği nimet, lütuf, burada yaşadığı kadar... Ahirete gitti mi, felâkete uğrayacak, cehenneme atılacak, cayır cayır ebedî yanacak.”

Dünyanın bir kıymeti yok. Onun için dünyaya hiç meelik vermemişler. Sonra hadis-i şerifler var... Peygamber Efendimiz SAS Hazretleri buyurmuş ki:³

مَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ الْآخِرَةَ جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَهُ وَجَعَلَ
غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ وَمَنْ
كَانَتْ نِيَّتُهُ الدُّنْيَا فَرَّقَ اللَّهُ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَجَعَلَ
فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا كُتِبَ لَهُ

(ه. ح. م. ت. ه. ح. ب. عن زيد بن ثابت)

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.185, no:6081; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.9, no:12431.

³ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.128, no:4095; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.183, no:21630; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.455, no:680; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.V, s.143, no:4891; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.288, no:10338; Zeyd ibn-i Sâbit RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.206, no:6187; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XXI, s.341, no:23681.

(Men kânet niyyetehü'l-âhireh) “Her kimin ki niyeti ahiret olursa, (cemea’llâhu şemlehû) Allah onun iki yakasını bir araya getirir, yardımcısı olur, işlerini düzeltir, rast getirir. (Ve ceale gınâhu fî kalbihî) Gönlüne bir zenginlik verir, gönül zenginliği ihsân eder. İşleri de rast gider, gönlü de hoş olur. (Ve etethü’d- dünyâ ve hiye râğimetün) Dünyalıktan nasibi, parası, pulu, maaşı, rızkı da yine —Allah yazdığı için— burnunu sürte, sürte onun arkasından gelir. Kaçsa, nasibi yine ona isabet eder. Havadan gelir, ağzına girer, kesesine girer, cebine girer, gene gelir. Nasib olmayan da olmaz tabii.

“—Senin rızkını aradığın gibi, rızkın da seni aramakla, sana doğru gelmekle meşgul!” diyor Peygamber Efendimiz.

Onun için, ahirete rağbeti olan kimsenin Allah iki yakasını bir araya getirir; yâni işlerini kolaylaştırır, güzelleştirir ve gönlüne zenginlik verir, hiç korkusu olmaz, cömertlik yapar, verir vs. filan... Sonra, dünyalık da gene peşinden gelir.

Buna mukabil, (Men kânet niyyetehü’d-dünyâ) “Kimin hevesi, arzusu, muradı, gayesi, amacı dünya olursa; (farraka’llâhu aleyhi emrahû) Allah onun işlerini darmadağın eder, dağıtır. İki yakası bir araya gelmez diyoruz ya, gelmez bir türlü. Ömür boyu telaş, koşturma, koşturma, koşturma... Bir türlü derleyip toparlayamaz. (Ve lemye’tihîmine’d-dünyâ illâmâ kütibe lehû) Bu kadar gayretine rağmen de, dünyalıktan ne geçer eline? Fazla bir şey geçmez.

Kısmetinde, kaderinde ne varsa o geçer. Zaten o kadar geçecek. (Ve ceale fakrahû beyne ayneyhi) Fakir olmak korkusu iki gözünün önünde, iki kaşının arasında durur.”

Allah fakirliği onun gözü önüne mücessem bir halde getirir, ödü patlar fakirlikten. ‘Sadaka verirsem fakir olacağım, zekât verirsem fakir olacağım... Çalmazsam, çırpamazsam, rüşvet almazsam aç kalacağım.’ gibi devamlı fakirlik korkusu, onu devamlı günaha iter.

Onun için, hakiki mü’minler dünyaya rağbet etmemiş. Peygamber Efendimiz de öyle... Elinde para bulundurmamış, yarına bir şey biriktirmemiş, daima rahata ve sâireye iltifat etmemiş. Yâni çok farklılar. Geçtiğimiz mübareklerin hayatlarından okuduklarımızdan da hatırlayabileceksiniz.

Hepsi de zâhid imiş. Bu Ebû Yezîd ve kardeşleri, hepsi dünyaya meyletmeyen, ibâdet ehli, ahirete rağbetli kimseler imişler.

(Zühhâden ubbâden) Ubbâd ne demek, ayın ile?.. O da âbidler demek. Yâni demek ki, gece gündüz çok ibadet ediyorlardı mübarekler. Gece namazı, teheccüd namazı, tesbihler, Kur’an-ı Kerimler, ibadetler, tâatler... Sonra biliyoruz, bu Ebû Yezîd, otuz küsür defa hacca gitmiş. Yaya yapmış haccı hem de, kolay değil. Dile kolay... O rakamlar öyle kolay kolay dolmaz yâni.

(Erbâbü ahvâlin) Yâni bu üçü de, hepsi zâhidler idiler, âbidler idiler. Bir de (erbâbü ahvâlin) ne demek? Hâl sahipleriydiler.

Yâni mânevî halleri, dereceleri, bir şeyleri vardı. Halleri evliyâ haliydi, evliyâ hâllerine sahip kimseler idi.

(Ve hüve min ehli bistâm) İşte bu Ebû Yezîd, tercümesi anlatılmakta olan Ebû Yezîd, Bistâm ahalisinden olmuş oluyor. Yâni başlıkta Bistâmî dedi, köşeli parantez içine koymuş neşreden. Demek ki, başlık yok istifade ettiği nüshada. Köşeli parantezi böyle koymuş, sekiz numaralı tercüme, hayat hikâyesi, Ebû Yezîd el-Bistâmî diye. Köşeli parantez olunca, yâni metinde yok ama, burada olması lâzım diye neşreden koymuş demektir.

Yukarıda ismini söyledi bu evliyâullahtan, sûfiyye tâifesinden birisi de Ebû Yezîd'dir, Tayfûr ibn-i İsâ ibn-i Serûşân... Dedesi, bu Serûşân mecûsî idi, Müslüman olmuştu. Bu Tayfur'un, yâni Ebû Yezîd'in üç tane kardeşi vardı Tayfur, Âdem ve Ali diye isimleri böyleydi. Hepsi zâhid idiler. Biz zâhidler idiler dersek biraz düşük cümle oluyor. Hepsi zâhid idiler, âbid idiler, hal sahibi idiler. Mânevî halleri, makamları, mertebeleri, birtakım güzel durumları vardı hepsinin. (Ve hüve min ehli bistâm) Ve bu Ebû Yezîd Tayfur ibn-i İsâ, Bistâm ahalisindendi; yâni Bistâmî, Bistamlı.

e. Ebû Yezîd el-Bistâmî'nin Vefatı

Şimdi sempozyumda geçiyor, yarın da inşaallah bir açıklama yaparız: Ahmed Yesevî... Olmaz! Ahmed-i Yesevî olacak. Bayezid-i Bistâmî... Yâni, Farsça kaideye göre bu böyle olacak.

“—E niye biz Farsça kaideyi bu isimle kullanalım?”

O zaman Türkçe söyleyeceksen, Bistamlı Ebû Yezîd demen lâzım! Yesîli Ahmed demen lâzım! Madem Yesevî diyorsun, madem Bistâmî diyorsun, madem sıfatı isimden sonra kullanıyorsun, o zaman mecburen Bâyezid-i Bistâmî, Ahmed-i Yesevî gibi kullanacaksın. Celâleddîn-i Rûmî, Cüneyd-i Bağdâdî diyeceksin. O i, cümlenin düşük olmaması için, Farsça kaideye göre şart.

مَاتَ سَنَةً إِحْدَى وَسِتِّينَ وَمِائَتَيْنِ عَلَى مَا سَمِعْتُ
عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ يَقُولُ سَمِعْتُ طَيْفُورَ بْنَ عَيْسَى
الصَّغِيرَ يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَيَّاَ الْبِسْطَامِيَّ يَقُولُ
سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ مَاتَ أَبُو يَزِيدَ سَنَةً إِحْدَى

وَسِتِّينَ وَمِائَتَيْنِ

(Mâte senete ihdâ ve sittîne ve mieteyn)
Bâyezid-i Bistâmî. 261 senesinde öldü. (Senete ihdâ) bir, (ve sittîn) altmış, (ve mieteyn) iki yüz... Demek ki, Arapların nasıl rakam söylediğini de öğrenmiş oluyoruz. Biz yukarıdan başlıyoruz, aşağıya doğru gidiyoruz, yüzler hanesinden başlayıp, ikiyüz altmış bir diyoruz, onlar “bir altmış iki yüz” diye söylüyor. “Bir altmış iki yüz senesinde öldü” ne demek? Yâni, “İkiyüz altmış birde öldü.” demek. (Mâte) ne demek? Öldü demek.

(*Alâ mâ semi'tü abda'llahi'bne aliyyin, yekülü:
Semi'tü tayfûre'bne îse's-sağîre, yekülü:
Semi'tü umeyyeni'l-bistâmiyye, yekülü:
Semi'tü ebî, yekülü: Mâte ebû yezîde senete
ihdâ ve sittîne ve mieteyn.*)

Bir paragraf okuduk ama bir şeyler öğreneceğiz bu paragraftan şimdi. Diyor ki:

(*Semi'tü*) işittim. Kim işitmiş? Şu kitabı yazan Ebû Abdurrahmân es-Sülemî... Nişâburlu bu zât... Büyük alim ama Arap asıllı. Hayatını söylemiştik. Nişâpurlu bu büyük alim diyor ki: “Ben işittim.” Niye böyle söylüyor? Yâni bu bilgileri bu mübarekler bizim gibi böyle hazır kitaplardan bulup da lüp diye yutmadılar. Bunları topladılar onlar. Malzemeyi araştırdılar, incelediler, böyle damla damla biriktirdiler, bu kitaplar öyle oldu.

Biz şimdi çok rahatız. Biz şimdi açıyoruz. Belki şu bir haberi toplamak için bir seyahat yapmıştır, bir yerden bir yere gitmiştir. Ne kadar para, ne kadar zaman harcamıştır. Biz lüp diye okuyoruz, hop diye yutuyoruz, fırt diye de kulağımızdan kaçıp gidiyor. Ondan sonra da unutuyoruz. Onlar unutmuyorlar. Çilesini çektiği için, haberi de unutmuyor.

Ciddi insanlar sonra... Biz bir laf söyleyeceğimiz zaman diyoruz ki: “Vallâhi birisinden işittim. Bilmem ki şu muydu, bu muydu, bu muydu? Filanca senede işittim, bilmem ki o sene miydi,

şu sene miydi, bu sene miydi? Vallâ bir şey işittim ama bilmem ki şu muydu, bu muydu o muydu?” Yâni bizim ilmimiz her şeyde tereddüt.

Bunlar, “Ben falancadan işittim, şu şöyledir.” diye delilli konuşuyor. Ciddiyet budur. Bunların bu ilim zihniyeti ve ciddiyeti olmasaydı, İslâmî ilimler böyle gelişemezdi. Hadisçilerin ciddiyeti, bu tarihçilerin, alimlerin, müfessirlerin ciddiyeti, dünyanın başka hiç bir yerinde yok.

Yunanlılardan Strabon bir tarih kitabı yazmış... Nereden belli, ne mâlûm?.. O kitap onun tarafından mı yazıldı, başkası mı yazdı vs. vs... Hepsi havada, hepsi püf. Aristo şöyle demiş... Ne mâlûm?.. Eflatun şöyle demiş, böyle demiş... Ne malum. Bir kitap vardır, bir kütüphanede bir yerde bulunmuştur, o kadar...

Ama bunların hepsi isimli, cisimli, tarihli... Yâni, İslâm ilimleri çok sağlam nakledilmiş. Onun için İslâm’da alim, hakkı ödenmeyecek bir insan.

Diyor ki: *(Semi'tü abda'llâhi'bne aliyy) Ali oğlu Abdullah'ı duydum ki, (yekülü) şöyle diyordu: (Semi'tü tayfûre'bne îse's-sağîr) Kimden duymuş Abdullah ibn-i İlsâ? (Semi'tü tayfûre'bne îsâ es- sağîr) Yine İlsâ oğlu Tayfur'dan işitmiş ama, (es-sağîr) küçük Tayfûr ibn-i İlsâ.*

Bizim hayatını okuduğumuz şahıs kim?.. O da Tayfur ibn-i İlsâ ibn-i Serûşân idi. Demek ki, aynı adda bir torun var; ona da *(sağîr) diyor, küçük.*

Aşağıda da bir bilgi var, ne imiş:

طَيْفُورُ بْنُ عَيْسَى بْنِ آدَمِ بْنِ عَيْسَى بْنِ عَلِيٍّ أَبُ
يَزِيدَ وَيُلَقَّبُ بِالْبِسْطَامِيِّ الْأَصْغَرَ تَمْيِيزًا لَهُ مِنْ
أَبِي يَزِيدَ طَيْفُورُ بْنُ عَيْسَى بْنِ سَرُوشَانَ
الْبِسْطَامِيِّ الْأَكْبَرَ يَرُوى عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ
الْتِّرْمِزِيِّ وَغَيْرِهِ وَ يَرُوى عَنْهُ أَبُو يَعْقُوبَ يُوْسُفَ
بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارِ الْوَلَائِيِّ

(Tayfûru'bnü îse'bni âdemi'bni îse'bni aliy,
ebû yezîd, ve yülakkabu bi'l-bistâmî el-asgar,
temyîzen lehû min ebî yezîd, tayfûru'bnü
ise'bni serûşân el-bistâmî el-ekber. Yervî an
aliyyi'bni hasen et-tirmizî ve gayrihî. Ve yervî
anhu ebû ya'kûb, yûsufi'bni muhammedi'bni
bündâr, el-velâî.)

Bu şahsı aşağıda anlatıyor ki, bu şahsın ismi şöyleymiş: Tayfûr ibn-i İsâ, öteki Bâyezid-i Bistâmî ile aynı. Üçüncü isim Âdem. Halbuki ötekisinin Serûşân idi. Dördüncü isim, Âdem'in babası İsâ tekrar, onun babası Ali. Künyesi de Ebû Yezîd'miş. Buyur, ayıkla pirincin taşını. Yâni künyesi Ebû Yezîd, adı Tayfur, baba adı da aynı, ikisi de aynı kişi. Ama birisi kaç sene sonra yaşamış, birisi torun, belki torunun torunu; ötekisi büyük, yaşlı, eski.

İşte bilimsel araştırmada bulunan üniversite talebelerinin filan hatırında kalsın, sonra bunlar tabii dergiye filan da yazıyorlar, oradan da bilinsin: Yâni bir şahsın ismi aynı, künyesi aynı, babasının adı da tutuyor; hemen aynı şahıs mı, değil mi?.. Aynı olmayabiliyor görüyorsunuz. Ebû Yezîd Tayfûr ibn-i İsâ el- Bistâmî. Hepsi uyuyor ama dedeleri uymadı, dedelerinden itibaren fark başlıyor. Bir de zaman farklı. Hatırınızda kalsın.

Ondan duymuş. (Yekûlü) O da diyor ki: (Semi'tü umeyyeni'l-bistâmiyye, yekûlü) Umeyy el-Bistâmî'den duydum diyor o da. Bu Umeyy de: (Ebû imrân mûse'bni îsâ el-ma'rûf bi-umeyy – bi- dammi'l-ayn, ve fethi'l-mîm, ve teşdîdi'l-yâ– el-bistâmî) Bakın, biz bu Umey kelimesini, bu hareketleri vermeseydi okuyamazdık doğru düzgün. Aşağıda kaynakta gösterdiği için okuyabiliyoruz.

Bu râvîden duymuş o da. O da, (semi'tü ebî, yekûlü) babamdan duydum ki şöyle diyordu: (Mâte ebû yezîde senete ihdâ ve sittîne ve mieteyn.) En son râvî diyor ki: “Ben babamdan duydum ki, Ebû Yezîd el-Bistâmî el-Ekber, yâni bizim asıl tercüme-i halini anlattığımız büyük şahıs, 261 senesinde vefat etti.” diyor.

Tabii geçen seferlerde sizinle konuşmuştuk, biraz öğrenmiştiniz. 261 hangi miladî sene eder?.. Yâni, hicretten 261 sene geçmiş. Bunu bulmak için ne yapıyorduk?.. 33 senede bir sene fark ettiği için hicrî sene, bu kadar seneyi 33'e böleceğiz, kaç sene fark ettiğini bulacağız.

Yuvarlak hesap 33'e bölersek, sekiz sene fark ediyor. Sekizi buradan çıkartacağız, 261'den; 253 eder. 622 ile toplayacağız, o zaman miladi tarih çıkacak. Aşağı yukarı 875 civarında ölmüş olduğu anlaşılacak. Tabii aylardan vs.lerden bir takım ufak kaymalar da olabilir. Sonra tahkik edersiniz. Bayezîd-i Bistâmî'nin vefatıyla ilgili kaynakları karıştırıp, bakalım bu bulduğumuz kabataslak şey oldu mu, olmadı mı diye inceleyebilirsiniz.

Ama yine bilim adamı olduğu için, aşağıya bir satır daha eklemiş Sülemî, Allah rahmet eylesin, şefaatine erdirsin...

وَسَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ يَحْيَى يَقُولُ مَاتَ أَبُو يَزِيدَ
سَنَةً أَرْبَعٍ وَثَلَاثِينَ وَمِائَتَيْنِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِهِ

(*Ve semi'tü'l-hüseyne'bni yahyâ, yekül*) Bir de Yahyâ oğlu Hüseyin'den işittim ki: (*Mâte ebû yezîde senete erbain ve selâsîne mieteyn. Va'llâhu a'lem bihî*) Bu ikinci şahıs da demiş ki: (*Mâte ebû yezîd*) Bu Ebû Yezîd öldü, (*senete erbain ve selâsîne ve mieteyn*) 234 senesinde öldü. Hoppala! Şimdi altı sene oradan, yirmi sene oradan, onaltı; bir de altmış birin biri, yirmiyedi sene evvel öldü dedi bu da bu sefer. Böyle bir rivâyet de var.

Tabii hangisi doğru?.. Hangisinin doğru olduğunu ölçecek başka bir kıstas, bir başka kaynak olmadığı için, burada müellif demiş ki: (*Va'llâhu a'lemü bihî*) Yâni, bu rivayetin doğruluğunu

Allah bilir artık, hangisi doğruysa. Ama kendisi daha ziyade 261'i kabul etmiş gibi, onu başa almış. Böyle bir rivâyet de var diyor.

Bu alimin ciddiyetini gösteriyor. Yâni başka bir rivâyet de duymuşsa, onu göz ardı etmiyor, onu da söylüyor. Tabii bu işin en doğrusu, daha başka kaynaklarla, menba'larla bunu incelemek ve tesbit etmektir. Meselâ, kabrine gitse insan, kabir taşını bulsa, şu tarihte öldü filan diye yazar; veyahut daha başka böyle sağlam bir kayıt bulsa bir yerde, öyle anlaşılabilir. Ama bazen bunlar anlaşılamiyor. Bazen bu mübareklerin kabir taşlarında yazı olmuyor.

Meselâ, ben Ankara'da Hüseyin-i Gâzî diye, Hüseyin Gâzi diye tepe üstünde bir türbe var diye duydum, kalktım gittim. Tepeleri tırmandık, kurtların uluduğu yerde türbeyi bulduk, içine girdik. Bir yazı var ama, mümkün değil okumak. Kırılmış, ufalanmış yazının harfleri... Böyle pür dikkat inceleyip bir şey çıkarmağa çalışıyorsunuz, çıkmıyor. Demek ki, orada bir yazı vardı ama, yılların geçmesiyle böyle harab olmuş, harab edilmiş. Bazen de cahiller kazıyorlar, kırıyorlar filân.

f. Fâil-i Hakîkî Allah'tır

وَأَسْنَدَ الْحَدِيثَ

(Ve esnede'l-hadîs) Ne demek?.. "Hadis de rivâyet etti." Esnede, isnâd etti demek. Yâni müteselsilen, "Ben şu hadisi şundan duydum, duydum." diyerek Rasûlüllah'a kadar hadis

isnad edip, hadis söylediği de oldu. Yâni kafadan veya kaynak göstermeden değil de, kaynak göstererek hadis de rivâyet etmiş. Tam bir hadis alimi, râvîsi ciddiyetiyle bu işi de yapmış. Onu da okuyuverelim:

أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الدِّيمَرِيُّ
بِبَغْدَادَ قَالَ سَأَلَ أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانَ بْنَ جَحْدَةَ بْنَ
دَرَامِهِمِ الْكَازِرُونِي بِهَا قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ
أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلِ الْمِصْرِيِّ
الْمَعْرُوفُ بِابْنِ الْحُمَيْصِيِّ الْوَاعِظُ بِالْبَصْرَةِ قَالَ
حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ جَعْفَرِ الْبَغْدَادِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو
مُوسَى الدَّيْبَلِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو يَزِيدَ الْبِسْطَامِيُّ
حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّدِّيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ
قَيْسِ الْمَلَائِكِيِّ عَنْ عَطِيَّةِ الْعَوْفِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدِ
الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

TS. 68/1 (Ahberenâ ebü'l-hasen mansûru'bnü
abdi'llâhi'l- dîmertî) "Bize Ebü'l-Hasen
Mansûru'bnu Abdi'llahi'l-Dîmertî haber verdi."

Nereymiş orası?.. (Karyeti dîmert min nevâhî
isbahan) İsfahan yakınında bir köy adıymış.

Bu Ebu'l-Hasen Mansûri'bni Abdullah el-
Dîmertî'den bize haber geldi, bize haber verdi

diyor müellif, (bi-bağdâde) Bağdat'ta... Bak kendisi Nişâpurlu, Bağdat'a gitmiş, Bağdat'ta duymuş bu rivayeti, hemen kaydetmiş. Kaydına geçmiş, sonra kitabına almış.

“Bize Bağdat'ta haber verdi şu şahıs.” (Kàle: Seele ebû amrin) Dedi ki bu Dîmertî: Ebû Amr sordu. (Usmânü'bnü cahdete'bni derâmehm el-kâzerûnî) Yâni bu Ebû Amr Osman ibn-i Cahde ibn-i Derâmehm el-Kâzerûnî sordu. (Bihâ) Orada. (Kàle) O dedi ki, (Ahberenâ ebü'l-feth ahmedü'bnü haseni'bni muhammedi'bni sehl el-mısrî, el-ma'rûf, bi'bni'l-hımsî) İbn-i Hımsî diye tanınmış olan Ebü'l-Feth Ahmedü'bnü Haseni'bni Muhammed es-Sehl el-Mısrî bize haber verdi dedi o da. (El-vâizü bi'l-basra) Bu şahıs Basra'da vaizlik yapan bir kimseymiş.

(Kàle: Haddesenâ) Bize rivâyet etti, (aliyyü'bnü ca'fere'l-bağdâdî) Bağdatlı Ali ibn-i Cafer bize haber verdi dedi. (Kàle ebû mûsa ed-deybüliy) Bize ebû Musâ ed-Deybülî haber verdi dedi. (Haddesenâ ebû yezîde'l-bistâmî) Ona da Ebû Yezîd el-Bistâmî bu rivayeti nakletmiş, söylemiş.

Bak, Ebû Yezîd kime söylemiş, o kime söylemiş, o kime söylemiş... Müellife kadar isimlerin hepsini veriyor, dört satır, beş satır sadece bir haberin nereden geldiğini belirtmek için... Ömürleri böyle geçmiş. Bu isimleri de kafadan atmıyorlar ve her bir isim, görüyorsunuz okuması bile zor, filanca köyden, filanca köyden...

Köy isimleri öyle şehir isimleri gibi kolay bilinen mâruf isimler değil yâni. Bakalım Ebû Yezîd el-Bistâmî ondan ne rivâyet etmiş, veyahut Ebû Yezîd el-Bistâmî ile Peygamber Efendimiz arasındaki isimler neler:

(Haddesenâ ebû yezîd el-bistâmî) Ebû Yezîd el-Bistâmî bize tahdis eyledi, yâni rivâyet eyledi. (Haddesenâ ebû abdi'rrahmân es-süddî) Ebû Abdurrahmân es-Süddî bize söyledi dedi. (An amri'bnî kaysi'l-mülâî) Amr ibn-i Kays el-Mülâî'den rivayeten söyledi, o Ebû Abdurrahmân es-Süddî... (An atıyyete'l-avfi) O da Atıyye el-Avfî'den...

Hepsinin aşağıda isimleri var. Bunlar kimdir, neyin nesidir? Bu da şeyi gösteriyor: Yâni şu kitabı neşre hazırlayan kimsenin ciddiyetini gösteriyor. Allah râzı olsun... Kitabı yazan adam alim, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, sözü nereden aldığını söylüyor bize, kaynağını gösteriyor; Allah râzı olsun... Şu kitabı ben neşretseydim, sen neşretseydin, biz bu isimleri yalan yanlış, eğri doğru okurduk, fırt geçerdik, basardık kitabı... Ama bu kitabı neşreden o Mısırlı Nureddin ibn-i Şüreybe, öyle yapmamış; her bir alimin hayatı nerededir, aşağıda dipnotta şurada öldü, şurası şöyle, burası böyle diye kaynağını da göstermiş. Dipnotlarla neşri zenginleştirmiş.

İşte biz hani, “Hangi kitaplar okunmalı?” denildiği zaman, sizlere diyoruz ki: Bir kere iyi kitap okuyun!.. İyi kitap ne demek?.. Yâni, büyük bir alimin yazmış olduğu ciddi bir kitap demek.

Buhârî yazmış; tamam, okuyun!.. Veyahut İmâm Gazâlî yazmış; okuyun!.. Yâni kıtipyoz, ne idüğü belirsiz adamların yazdığı şeyi niye okuyacaksınız? Delinin birisi kuyuya bir taş atmış, on tane akıllı çıkaramazmış. Yâni, öyle deli dolu adamların eserini okuyup da, aklını ne karıştıracaksın?.. Ciddî adamların büyük eserlerini oku, sağlam bilgi al! Bu bir...

Eser güzel olabilir ama, eserin neşri kötü olabilir. Hareke olmaz, dipnot olmaz, paragraf olmaz... İsimler doğru tesbit edilmemiş olur, tashih yapılmamış olur... Öyle eser de okunmaz. Neden? Yalan yanlış. Ya satır atlamıştır, bir sürü eksiklikler, kusurlar vardır.

Ama böyle bir eser okunur. Biz bu eseri niçin seçtik?.. Bir kere, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî tasavvuf konusunda önemli bir şahsiyet. İkincisi, bu eseri neşreden Nureddin ibn-i Şüreybe profesör, büyük alim. Yâni, sayfanın baş tarafında üç tane satır var, sayfanın aşağı tarafı dipnotlarla dolu... Hazine gibi doldurmuş, yâni bütün bilgileri vermiş. Tabii, işte böyle olur. Er kişilerin, gerçek alimlerin eserleri böyle olur. Başkaları ise bir laf söylerler, kaynak neresi, belli değil, hiç bir işe yaramaz.

Bunları biz size bastıra bastıra niçin söylüyoruz?.. Siz de bir çalışma yaparsanız, böyle yapın! Siz de bir söz söylerseniz, böyle söyleyin!.. Kaynağını söyleyin, yalan yanlış söylemeyin, desteksiz konuşmayın! Bir kere yanlış bilgiyi kafanıza sokmayın. Sokacağınız bilgi doğru bilgi olsun, garantili doğru bilgi olsun...

Ondan sonra, ağzınızdan da doğru olarak çıksın. Kulaktan doğru girip, ağızdan eğri çıkmasını yâni... Ağızdan da doğru çıksın, kaynağı da belli olsun.

Güzel kitap okuyun, ciddî kitap okuyun! Büyük alimlerin, kendi sahasında mütehassıs olan insanların yazmış olduğu eserleri okuyun!..

O Avfî'den duymuş. (An ebî saîdini'l-hudrî) O da sahabeden Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri'nden duymuş. (Kâle: Kâle rasûlü'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem) Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri de buyurdu ki, SAS Efendimiz Hazretleri şu hadis-i şerifi söylediler: ⁴

إِنَّ مِنْ ضَعْفِ الْيَقِينِ أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسُخْطِ اللَّهِ
وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ عَلَى رِزْقِ اللَّهِ وَأَنْ تَذُمَّهُمْ عَلَى مَا لَمْ
يُؤْتِكَ اللَّهُ إِنَّ رِزْقَ اللَّهِ لَا يَجْرُهُ حِرْصُ حَرِيصٍ وَلَا
يَرُدُّهُ كَرَهُ كَارِهِ وَإِنَّ اللَّهَ بِحِكْمَتِهِ وَجَلَالِهِ جَعَلَ
الرَّوْحَ وَالْفَرَحَ فِي الْيَقِينِ وَالرِّضَا وَجَعَلَ الْهَمَّ
وَالْحُزْنَ فِي الشُّكِّ وَالسُّخْطِ

(حل. هب. عن أبي سعيد)

⁴ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.221, no:207; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.X, s.41; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.437, no:7333; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.IX, s.329, no:8539.

(Inne min da'fi'l-yakîni en turdiye'n-nâse bi-suhti'llâh, ve en tahmidehüm alâ rizkı'llâh, ve en tezümmehüm alâ mâ lem yü'tike'llâh. Inne rizka'llâhi lâ yecürruhû hırsu harîs, ve lâ yerüddühû kürhü kârih, inna'llâhe bi-hikmetihî ve celâlihî ceale'r-ravha ve'l-feraha fî'l-yakîni ve'r-rıdâ, ve ceale'l-hemme ve'l-huzne fi'ş-şekki ve's-suhti.)

Bu hadis-i şerifi söylemiş Peygamber SAS Efendimiz. Şimdi bunun izahını yapacağız, dersi kapatacağız. Çünkü vakit dolmuş gibi oluyor ama, ondan evvel şurada bir *be harfi* var... Bak, diyor ki aşağıda:

وَرَوَايَةٌ هَذِهِ الْحَدِيثِ تَخْتَلِفُ فِي الْحِلْيَةِ قَلِيلًا
عَمَّا هُنَا وَمَرَدَ ذَلِكَ إِلَى خَطَا النُّسْخِ ثُمَّ خَطَأَ الطَّبَعِ
وَقَدْ رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعْبِ الْإِيمَانِ وَنَقَلَهُ
السُّيُوطِيُّ مُوَافِقًا فِي رِوَايَتِهِ لِلسُّلَمِيِّ

وَقَالَ إِنَّهُ ضَعِيفٌ

(Ve rivâyetü hâze'l-hadîsi tahtelifü fî'l-hilyeh) “Bu hadisin rivayeti...” Hilyetü'l-Evliyâ diye muazzam bir başka eser daha var, Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin. Yâni benim zamanım çok olsa, sizin de Arapça anlamağa kudretiniz olsa, asıl o eseri okumamız lâzım! On ciltlik muhteşem bir eser. Yâni, bu konularda bir numaralı eser. “Orada, Hilyetü'l-Evliyâ'da, (kalîlen ammâ hünâ) buradakinden hadisin

sözleri biraz muhtelif, biraz daha farklıdır.” diyor. (Ve merede zâlike ilâ hatain nüсах) “Bu nüshaların, yâni elle yazılmış olan nüshaların bozukluğundan kaynaklanmıştır.

(Sümme hatae't-tab') Sonra yanlış baskıdan... Yâni kâtip yanlış yazabilir, yazma eserlerde yanlış tesbit edilmiş olur. Oradan matbaaya geçirilip kitap haline getirilirken, orada yanlış olabilir. Bundan dolayı olmuştur.” diyor.

Demek ki incelemiştir. Oradaki rivayeti ve sâireyi incelemiştir, buraya doğrusunu koymuş bu mübarek zât, neşreden şahıs.

(Ve kad ravâhu'l-beyhakiyyü fî şuabü'l-îmân) “El-Beyhakî isimli hadis âlimi, bunu Şuabü'l-îmân isimli hadis kitabında rivâyet etmiştir. (Ve nakalehü's-süyûtıyyü) Meşhur imam Suyûtî de bu hadisi nakletmiştir. (Muvâfıkan fî rivâyetihî's-sülemî) Sülemî'nin rivayetine uygun olarak.” Bak Sülemî'nin ciddiyeti, Beyhakî ve Suyûtî ile de te'yid ediliyor; yâni, nasıl ciddi bir alim olduğu.

Bilmiyorum bu teferruat sizi sıkıyor mu, alimlerin ciddiyetini görüyorsunuz. Hani biz alimlerin bir sözüne itimat ederken, böyle safça gidip birisine bağlanıp, aldanıp size öyle söyleme durumunda değiliz. Yâni bizim alimlerimiz böyle insanlardı. İyice içinize kanaat gelsin diye, bu detayı size anlatıyoruz. Bunu bilmeyen dışarıdaki insan her şeyden şüphe edebilir. Ama biz görüyoruz ki, nasıl ince elemiş, sık dokumuşlar.

Şimdi bu hadis-i şerifin mânâsını açıklayalım! Yâni Ebû Yezîd el-Bistâmî mutasavvıf ama,

hadis rivayetiyle de uğraşmış, hem de rivayeti an'anevî usülle, isnad zinciriyle almış kendisi; öbür tarafa da müteselsil olarak gitmiş. Tam hadis alimlerinin, râvîlerinin usullerine uygun olarak yapılmış iş.

Tabii burada bir nümûne veriyor, bir örnekle yetiniyor. Aslında belki, Ebû Yezîd el-Bistâmî ömrü boyunca kim bilir kaç tane hadis rivâyet etmiştir ama, şu Ebû Abdurrahmân es- Sülemî'nin usûlü: Hayatı hakkında birazcık bilgi verir, ismini söyler, vefâtını söyler, yerini söyler; hadisle meşgul olmuşsa rivâyet ettiği bir hadisi söyler, sözlerinden seçmeler yapar. Yâni, burada bir şahsı bütün detayıyla anlatmağa girmez. Kısaca bilgi veriyor.

Bu kadar büyük alim şahıs, her hayatını anlattığı şahsın hakkında topladığı bütün rivayetleri keşke kitap haline getirseydi. Başımızın üzerinde yeri vardı. İbrahim ibn-i Edhem'i çok iyi bilseydik, Bâyezid-i Bistâmî'yi çok iyi bilseydik... Kim bilir elinde ne malzeme vardı. Ama seçme yapmış, bize kaşığın ucuyla tattırmış. “Bak bu yemek de güzel, şunun çeşnisine de bir bak!” filan... Alıyoruz, çok güzel, daha yok mu diyoruz, yalanıp kalıyoruz yâni, vermiyor. O kadarcık.

Şimdi bu hadis-i şerifi okuyalım:

إِنَّ مِنْ ضَعْفِ الْيَقِينِ أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسُخْطِ اللَّهِ

(İnne min da'fi'l-yakîn) “Yakînin zayıflığındandır, (en turdiye'n- nâse bi-suhti'llâh) Allah'ı kızdıracak şeyler yapıp, insanları râzı etmeğe çalışmak...”

Şimdi yakîn kelimesinde bir kere biz bir noktaya, yanlışlığa işaret edelim. Türkçede *yakın ne demek? Uzak olmayan demek... Hemen mesafesi az yerde demek yâni. Arapçada yakîn ne demek? Şeksiz, şüphesiz, kesin inanmak demek, tereddütsüz inanmak demek. Meselâ, ben buraya bir arabayla geldim, araba şimdi bahçede. Tereddüdüm yok, çok iyi biliyorum ki araba bahçede. Veya yolda birisini gördüm. Yanımdaki soruyor:*

“—Yahu, çoktandır, aylardır filancayı göremedim.”

“—Burada, gördüm burada...” diyorum meselâ.

Böyle şeksiz, tereddütsüz bilgiye ne derler Araplar Arap dilinde?.. Yakîn derler. O adamı yakînen tanıyorum ne demek?.. Şeksiz, şüphesiz her şeyiyle çok iyi biliyorum demek. Yoksa, “Yakından tanıyorum, dayadım mikroskobu, hücrelerini inceledim.” filan mânâsına değil. O yakınlık bahis konusu değil.

Yakînen demek, şüphesiz biliyorum. Şu meseleyi yakînen biliyorum ki şöyle oldu, o adamın suçu yok, o işi falanca yaptı meselâ. Yakînen biliyorum, yakından biliyorum demek değil; şeksiz şüphesiz biliyorum demek. Yâni bu Arapça’daki yakîni, Türkçe’deki yakın kelimesiyle karıştırmayın. Benziyor biraz harfler, birisi yakîn yâni bir uzatma var orada, ötekisi de yakın, uzak değil yakın. O ayrı. Çoğu karıştırıyor. Bu meseleyi bilmiyor yâni.

İman diyelim biz buna. İman ama şeksiz, şüphesiz, sağlam iman demek yâni.

“Bir kişinin imanının zayıflığındandır; yakînin, imanının zayıflığından birisi de nedir: (En turdiye'n-nâse bi-suhti'llâh) Allah'ı kızdıracak bir şeyle insanları memnun etmesidir.”

Bu nasıl olur? Bir misal bulmağa çalışalım kafamızdan... Meselâ falanca adam geliyor, mevkî makam sahibi bir insan. Sen ona iltifat olsun diye bir şeyler söylüyorsun, yâni mevkî makam sahibi filan diye. Veya onun hoşuna gidecek bir ikramda bulunuyorsun ama, senin söylediğin söz Allah'ın kızacağı bir söz... Verdiğin ikram, Allah'ın sevmediği bir ikram...

Meselâ, diyelim ki: Birisi falancaya içki ikram ediyor meselâ, gönlü hoş olsun diye. Yâni, insanları memnun etmeğe çalışıyor ama, Allah'ın sevmediği bir şeyle... Tabii bunun misalleri çok olabilir. Ben belki güzel bir misal bulamadım burada. Siz kafanızdan başka misalleri bulabilirsiniz.

Yâni bir kimseyi memnun edeceğim diye, Allah'ın kızdığı bir şey yapılmaz. Allah'ı kızdıracak, Allah'ın rızasının olmadığı bir şeyi yapmaması lâzım! Ya nasıl yapması lâzım? İnsanlar hoşlanmasa da, istemese de, Allah'ın sevdiği şeyi yapması lâzım!..

Sağlam imanlı insan böyle yapar. Peygamber Efendimiz böyle yaptı. Sahabe-i kirâm böyle yaptı, evliyaullah böyle yaptı. İnsanların beğenmesine hiç aldırmadılar. Ya neye aldırdılar?.. Allah'ın râzı olmasına önem verdiler. Her yaptıkları işi, Allah'ın rızasına uygun yapmağa çalıştılar.

Pekiye sen o duyguda değilsen, ben o duyguda değilsem, aradan kaytarıp, kaydırıp ayağımızı, yanlış kararlar alıp, yanlış işler yapıp, insanların hoşuna gidecek diye, insanları memnun edeceğiz diye. Allah'ın sevmediği şeyleri yapıyorsak; –Allah yaptırmasın– bu neyin alâmetidir? İmanın, yakînin zayıflığının alametidir.

İmanı kuvvetli insan böyle yapmaz. Allah'ın seveceği işi yapar, velev insanlar beğenmese bile... İnsanlar beğenecek diye, onlara yaranmak için, onların alkışını toplamak için, Allah'ın sevmediği bir şeyi yapmaz. Yapıyorsa, imanı zayıf demektir. Anladık mı prensibi, Peygamber Efendimiz'in söylemek istediğini.

وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ عَلَى رِزْقِ اللَّهِ

(Ve en tahmedehüm alâ rızki'llâh) Yine imanın zayıflığının alâmetlerinden birisi de nedir: “Allah'ın verdiği rızıktan dolayı onlara teşekkür etmek, o da imanın zayıflığından.” Rızkı kim veriyor sana?.. Allah veriyor. Allah'a hamd et, Allah'a şükret!.. İnsana şükrediyor, halbuki rızkı Allah vermiş. Rızkı kim veriyor? Fabrikatör mü veriyor? Amir mi veriyor? Patron mu veriyor?.. Hayır! Rızkı Allah veriyor insana.

Allah bir insana rızık verdi mi, cümle cihan halkı önüne set germeğe çalışsa, engelleyemez, rızık gelir. Allah bir rızkı vermedi mi; cümle cihan halkı getirse başına kadar, ağızına kadar getirse, ağızına girmez, ağızından düşürtür Allah, yedirtmez.

Yâni rızkını Allah veriyor. Bu böyle bir mânevî kaide.

E rızkını Allah veriyorken, (ve en tahmidehüm) insanları övmek, insanlara hamd etmek, teşekkür etmek; rızkını Allah verdiği halde insanlara teşekkür etmek, bu da imanın zayıflığındandır.

Allah'ı kızdıracak iş yaparak insanları memnun etmeğe çalışmak, iman zaafındandır, zayıflığındandır. Allah'ın verdiği rızka karşılık Allah'a teşekkür etmek lâzım gelirken, hamd etmek lâzım gelirken, kula teşekkür etmek; o da imanın zayıflığındandır; iki.

وَأَنْ تَذُمَّهُمْ عَلَى مَا لَمْ يُؤْتِكَ اللَّهُ

(Ve en tezümmehüm alâ mâ lem yü'tike'llâh) Allah'ın vermediği şeyden dolayı da onları kınamak, o da bir iman zaafındandır.”

“—Falanca adam benim maaşımı vermedi. İşte şöyle yapmadı da böyle yapmadı da, bana istediğim şeyleri vermedi de, iyiliği yapmadı da filan...”

Ona kızıyor, zemmediyor onu, beğenmiyor. E Allah vermemiş de ondan olmamış, o kim yâni. Allah vermiş olsaydı, nasib etmiş olsaydı, eline gelirdi. Nasib etmediğine göre, Allah vermemiş. Onun için, falanca vermedi sanıp da ona da kızma demek istiyor.

Yâni fâil-i hakîkî olarak Allah'ı görüyor, veren Allah, alan Allah diyor, aradakileri şey yapmıyor imanı bütün olan insan...

İmanı zayıf olan insan da, birisi bir rızık verdi mi eline bir nimet verdi mi “Hay Allah senden râzı olsun!” diye, Allah’ı bırakıp onu methediyor. Vermediği zaman da, Allah’ın vermediğini anlamayıp vermeyene kızıyor.

Ne vermediğine kızacak, ne verdiğiine Allah’ın vermiş olduğunu anlamayacak şekilde iltifat edecek. Ne de Allah’ı kızdıracak bir şeyler yaparak, insanların gönlünü almağa çalışacak. Yâni öyle şey yok. Dalkavukluk yok, Allah’ın sevmediği şeyi yapmak yok...

Bu üç tane şeyi söyledi. İmanın zayıflığındandır şu üç davranış dedi. Hatırlayalım: Bir: Allah’ı kızdıracak bir şeyler yaparak insanları memnun etmeğe çalışmak. İnsanları memnun etmeğe çalışmak, ana fikri o. Ama esasında yaptığı şeyle Allah’ı kızdırıyor. Bu imanın zayıflığındandır; bir.

Allah’ın verdiği rızka, Allah’a şükretmek gerekirken şükretmeyip, mün’im-i hakîkiyi görmeyip aradaki vasıtayı esas kaynak sayıp minnettarlığı ona duymak.

Üçüncüsü: Allah’ın vermediği şeyi Allah’ın vermediğini anlamayıp, filanca vermedi filanca vermedi diye kullara kızmak. Bunlar ne? Üçü de iman zaafındandır, eksikliğindedir.

إِنَّ رِزْقَ اللَّهِ لَا يَجْرُهُ حِرْصٌ حَرِيصٍ وَلَا يَرُدُّهُ كَرَهُ
كَارِهِ

(İnne rızka'llâhi lâ yecürruhû hırsu harîs) “Çünkü Allah’ın rızkını, harîsin hırsı çekip getirmez insana... (Ve lâ yerüddühû kürhü kârih) İstemeyenin istememesi de onu geriye itmez.” Yâni Allah sana o rızkı yazdı mı; hiç kimse senin eline geçmesini istemese, hepsi aleyhte çalışsa bile, o rızk senin eline geçer. Herkes istese, sana vermeğe çalışsa bile, herkes hırs duysa bile, Allah istemedi mi, o senin eline geçmez.” diyor.

Tabii burada, fâil-i hakîkîyi anlamak öğretiliyor bu hadis-i şerifte. Tabii bizim de Ramazan’da i’tikâfa girdiği zaman kardeşlerimiz, ilk dersimiz kalb dersidir. Kalb dersinde diyoruz ki:

لَا فَاعِلَ إِلَّا هُوَ

(Lâ fâile illâ hû) Yâni, “Fâil-i hakîkî Allah-u Teâlâ Hazretleri’dir. Veren, alan, yapan, eden, nimet veren, vermeyen, yaşatan, öldüren hep odur.” Bunu anlasın diye, ilk ders olarak bunu çektirtiyoruz tesbihat olarak. Fâil-i hakîkat Allah’tır diye.

Tabii nereden çıkartmışız o bilgiyi biz? Görünürde öyle gibi görünmeyebiliyor bazı şeyler. İşte bu hadislerden çıkmış... Büyüklerimiz bu hadisleri okumuşlar, hazmetmişler. Koyunun türlü türlü otları yiyip yiyip, hazmedip de, ak bir süt halinde memesinden yavrusuna, kuzusuna süt verdiği gibi... Diken yiyor, ot yiyor, kabuk yiyor, arpa yiyor vs. yiyor. Ama hepsi süzülüyor, memeden yavruya zahmetsiz, gayet nefîs, her

türlü gıdayı, hayat için, gelişme için gerekli her türlü malzemeyi ihtivâ eden süt çıkıyor kuzunun ağzına...

Yâni büyüklerimiz öyle yapmışlar. Kendileri nerelerden ne zahmetlerle bilgileri toplamışlar, bize şöyle yap demişler. Biz de hem cahiliz, hem de çocuğun süt istemem dediği gibi istemem diyoruz. Ne yapacaksın?.. Zıkkım ye o zaman, zıkkımın pekini ye! Yâni o sütü içmeyeceksen, bu güzel gıdayı almayacaksan taş ye, taş kökü ye o zaman; madem anlamıyorsun. Umûmiyetle böyle oluyor yâni.

وَإِنَّ اللَّهَ بِحِكْمَتِهِ وَجَلَالِهِ جَعَلَ الرُّوحَ وَالْفَرَحَ فِي
الْيَقِينِ وَالرِّضَا

(Ve inna'llàhe bi-hikmetihî ve celâlihî ceale'r-ravha ve'l-feraha fî'l-yakîni ve'r-rıdâ) "Allah-u Teâlâ Hazretleri hikmetiyle, celâl ve azametiyle rahatlığı ve sevinci, ferahı yakînde ve rızâda koydu. Yâni sağlam, şeksiz imanda ve Allah'a rızâ ve teslimiyet duygusunda ne vardır?.. Ravh ve ferah vardır. Rahatlık ve ferahlık vardır. Allah hikmetiyle, bu sağlam iman ve Allah'ın rızâ ve teslimiyet sahibi olan insanlara rahatlık veriyormuş, ravh ve ferah ve sevinç veriyormuş. Ferahlık, sevinç veriyormuş.

Allah, hikmetiyle, celâl ve azametiyle bu rahatlık ve ferahı yakîn ve rızâ duygusu içine koydu. Yâni kim yakîn ve rızâ duygusuna sahipse, ravh ve feraha sahip olur.

Biz de ferah ve rahatı istiyoruz. Camı açmamız bile rahatlık istememizden. Demek ki aslında ravh ve rahatlık ve ferah ve sevinç ve sürûr neredeymiş?.. Yakîndeymiş, şeksiz imandaymış ve bir de rızâ ve teslimiyet, Allah'ın hükmüne râzı olmak, teslim olmaktaymış.

وَجَعَلَ الهمَّ وَالْحُزْنَ فِي الشَّكِّ وَالسُّخْطِ

(Ve ceale'l-hemme ve'l-huzne fi'ş-şekki ve's-suht.) “Sıkıntı tasa, hüzün ve üzüntüyü de şek etmekte, tereddüt etmekte, şüphelenmekte; acaba öyle mi böyle mi demekte; (ve's-suht) ve Allah'ın hükmüne râzı olmayıp da Allah'a asi olmakta koymuştur.”

Yâni bir kul şek içindeyse, tereddüt içindeyse, yakîni yoksa – şek, yakînin zıddı oluyor– şek içindeyse ve suht içindeyse, yâni Allah'ın hükmüne râzı değil de Allah'a kızıyor... “Ona zenginlik verdi, bana vermedi. Ona Mercedes verdi, benim kağrı arabam bile yok... O sıhhatli, ben şöyle... O Boğaziçi'nde oturuyor, ben kulübede oturuyorum...” kızıyor boyna, Allah'a kızıyor. Allah'a kızıyor yâni niye ona onu verdin niye...

E kâfire Amerika'da daha çok vermiş. Vermiş ama kâfir, Allah onu sevmiyor. Yâni bu iş öyle değil. Nasıl olacak?.. İmanı kavî olacak ve Allah'ın hükmüne rızası olacak. Bu hadis-i şeriften bunu anlıyoruz.

Hatırda kalsın diye parça parça okuduğumuz hadis-i şerifi, biraz derli toplu bir daha söyleyelim:

Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri'nden rivâyet edildiğine göre Peygamberimiz SAS Hazretleri şöyle buyurdular... Bu hadis-i şerifi kim rivâyet etti? Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri'nin rivâyet ettiği bir hadis olarak karşımızda bu.

İmanın zayıflığı alâmetlerinden birisi de insanları memnun etmendir, Allah'ı kızdıracak şeyler yaparak. Ve de ikinci bir şey: Allah'ın verdiği rızka karşılık Allah'a değil, insanlara şükran duygusu duymandır, onları methetmendir. Ve Allah'ın vermediği bir nimetten dolayı da, insanlar vermiyor sanıp, arada o vermiyor sandığın kimseleri zemetmendir, kızmandır. Bunların üçü de imanın künhüne vâkıf olamadığını; yakînin, şeksiz imanın olmadığını gösteren, imanının zayıf olduğunu gösteren alâmetlerdir.

İmanı kuvvetli olan insan bilir ki, insanlar kızsada da kızmada da, Allah'ın rızasını araması lâzımdır ve onu söyler, onu yapar; insanlar isterse beğensin, isterse beğenmesin... Rızkın Allah'tan geldiğini, nimetin, kısmetin Allah'tan geldiğini bilir. Geldiği zaman Allah'a hamd eder, gelmediği zaman da insanlara kızmaz. "Ne yapalım, nasib değilmiş." der.

"—Nasibse gelir Hint'ten Yemen'den, nasib değilse düşer gider çenenden!" der, aldırılmaz yâni.

Aldırmamışlar, eskilerin adeti bu... (İnne rızka'llàhi lâ yecürruhû hırsu harîsin, ve lâ yerüddühû kürhü kârih) Çünkü Allah'ın rızkını, hırslı bir insanın hırsı celb edemez; veyahut istemeyen bir insanın aleyhte çalışması, engelleyemez.

Allah-u Teâlâ Hazretleri hikmet ve celâliyle rahatlığı ve ferahlığı sağlam iman olan yakînde, rızâ ve teslimiyette koymuştur; tasalılığı ve mahzunluğu, hüznünlüğü de imanın şek ile karışık olmasında, tereddütlü olmasında ve Allah'a rızâ göstermeyip hükm-ü kadere kızmakta koymuştur.

Öyleyse, “Rüzgâr eken fırtına biçer. İyi şey eken de iyiliğinin karşılığını görür.” demek oluyor.

Evet, bu hadis-i şerifin mânâsını evliyaullah anlamıştır, tarikat büyüklerimiz anlamıştır ve bize her şeyin Allah'tan geldiğini öğretmişlerdir. İlk derstir bu, hatta ilk adımdır bu yolun... Her şey Allah'tandır. Hatta Fâtihâ'da da bu mânâ var ama, anlayana:

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

(الفاتحة: ٤)

(İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn) “Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım dileriz.” (Fâtihâ: 4) diyoruz ama, dilimiz diyor, kalbimiz anlamıyor. Yâni taklîden söylüyoruz. E bu iman ve din meselelerinde, maalesef bu mübarekler gibi şuurlu değiliz.

Allah yardımcımız olsun... Çok ihtiyacımız var.
Allah'ın lütfuna, rahmetine çok çok ihtiyacımız
var. Allah yardımcımız olsun...

Allah bizi sevdiği kullarının zümresine dahil
eylesin... Sevdiği hallere sahip eylesin... Sevdiği
duyguları, zikirleri içimize yerleştirsin...
Sevdiği amelleri, işleri, fiilleri işlettirsin...
Sevdiği şekilde ömrümüzü geçirmeyi nasib
eylesin... Sevdiği, râzı olduğu bir kul olarak
varmayı nasib eylesin... Cennetiyle, cemâliyle
cümlemizi müşerref eylesin...

Hatm-i Hâcegânımızı yapalım:

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

05. 1993 - Eyüp / İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak
ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü